

**The role of environmental factors in the foreign policy
of the Islamic Republic of Iran in dealing with Shia-phobia**

Received: 2022/10/11

Accepted: 2022/12/07

Ali Shahbazi^{*}**Mohammad Hadi Falahzadeh**^{**}**Fathullah Kalantri**^{***}**Kamiyar Honesty of Samar Hosseini**^{****}

(260-285)

After the victory of the Islamic Revolution, the foreign policy of the Islamic Republic is based on stable and stable principles, including supporting the deprived and oppressed of the world, having peaceful relations with non-belligerent countries, prohibiting interference in the affairs of other countries, and peaceful coexistence with neighbors and other governments. These principles include the beliefs and convictions of the Islamic Republic about facts or causes, correctness of action and behavior in the field of interactions and the international system that arose from the Islamic religion. The basic issue that needs to be addressed is whether the foreign policy of the Islamic Republic has been successful in the field of dealing with Shia-phobia based on the aforementioned principles. For this reason, this article tries to evaluate the role of environmental factors of the Islamic Republic's foreign policy in the four components of identity politics, political actors, social actors, agent and structure based on the theory of constructivism and through identifying the strengths, weaknesses, opportunities and possible threats. Help to promote the foreign policy of the Islamic Republic to deal with Shia-phobia. This research is of applied type and has been done with a descriptive and case-based method. The collection tool was field and library, the sample size was 25 people and the data was analyzed by SPSS method.

Keywords: Foreign policy, Islamic Republic of Iran, Shia phobia, constructivism, constructivism.

*. PhD student of National Security, Faculty of National Security, Higher National Defense University, Tehran, Iran (corresponding author), ali.shahbazi3543@gmail.com.

** . Assistant Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Social Sciences, University of Religions and Religions, Qom, Iran, mohammadhadifallahzadeh @yahoo.com.

*** . Assistant Professor of Amini Security Department, Faculty of National Security, National Defense University and Higher Research Institute, Tehran, Iran, ffkalantri@chmail.ir.

****. Assistant Professor, Department of Iranian Issues, Institute of Political, International and Legal Studies, Institute of Humanities and Cultural Studies, Tehran, Iran, sedaghat@ihcs.ac.ir .

نقش عوامل محیطی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در مقابله با شیعه هراسی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۱۵

علی شهبازی^{*}، محمد هادی فلاح زاده^{**}،

فتح الله کلانتری^{***}، کامیار صداقت ثمر حسینی^{****}

(۲۶۰-۲۸۵)

چکیده

سیاست خارجی جمهوری اسلامی پس از پیروزی انقلاب اسلامی بر اصولی ثابت و پایدار از جمله حمایت از محرومان و مستضعفان جهان، داشتن روابط صلح‌آمیز با دول غیر محارب، منع مداخله در امور سایر کشورها و همزیستی مسالمت‌آمیز با همسایگان و سایر دولت‌ها استوار می‌باشد. این اصول دربرگیرنده باورها، اعتقادات جمهوری اسلامی درباره واقعیت‌ها یا علیت‌ها، صحت عمل و رفتار در حوزه تعاملات و نظام بین‌المللی است که از دین اسلام برخاسته است. موضوع اساسی که ضرورت دارد به آن پرداخته شود آن است که آیا سیاست خارجی جمهوری اسلامی در حوزه مقابله با شیعه هراسی بر اساس اصول ذکر شده موفق بوده است؟ بدین سبب این مقاله درصدد است بر اساس نظریه سازه‌انگاری نقش عوامل محیطی سیاست خارجی جمهوری اسلامی را در چهار مؤلفه سیاست هویتی، کنشگران سیاسی، کنشگران اجتماعی و کارگزار و ساختار مورد ارزیابی قرار دهد و از طریق شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدهای احتمالی به ارتقاء سیاست خارجی جمهوری اسلامی جهت مقابله با شیعه هراسی کمک نماید. این تحقیق از نوع کاربردی بوده و با روش توصیفی و زمینه‌ای موردی

*. دانشجوی دکتری امنیت ملی، دانشکده امنیت ملی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)،

ali.shahbazi3543@gmail.com

** .استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه ادیان و مذاهب، قم، ایران،

mohammadhadifallahzadeh@yahoo.com

***. استادیار گروه امنیت امینی، دانشکده امنیت ملی، دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران،

ffkalantari@chmail.ir

****. استادیار گروه مسائل ایران، پژوهشکده مطالعات سیاسی، بین‌المللی و حقوقی، پژوهشگاه علوم انسانی و

مطالعات فرهنگی، تهران، ایران، sedaghat@ihcs.ac.ir

انجام شده است. ابزار گردآوری میدانی و کتابخانه‌ای بوده، حجم نمونه ۲۵ نفر و داده‌ها به روش SPSS مورد تحلیل قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: سیاست خارجی، جمهوری اسلامی ایران، شیعه هراسی، سازه‌انگاری، کنشگر.

مقدمه

اسلام سیاسی بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران شتاب مضاعفی پیدا کرده است. در واقع تفکر شیعی با انسجام ساختاری در ایران مدل عملی برای مبارزات و نهضت‌های احیاگرانه اسلامی در تاریخ معاصر شده است اما آنچه نظام سلطه را وادار به واکنش منفی در برابر بیداری تمدن اسلامی کرده است صبغه ضد استبدادی و استعماری و ندای وحدت جهان اسلام در برابر اندیشه استکباری بوده است که ایدئولوگ مهم آن در چند دهه اخیر، امام خمینی علیه السلام بوده است. هراس از توسعه اندیشه عدالت‌خواهانه شیعه و آرمان‌های وحدت‌بخش امام خمینی علیه السلام از یک طرف و شیطنت دولتمردان غربی در تحریف آرمان‌های مسالمت‌جویانه شیعه و بزرگنمایی موقعیت ژئوپلیتیک شیعیان خاورمیانه، موجب موضع‌گیری ناپخته برخی مرتجعان در منطقه حساس خاورمیانه شده است که ادامه آن موجب تشدید اختلافات شیعه و نیز تضعیف جریان بیداری اسلامی گشته است. با توجه به این‌که منافع نامشروع قدرت‌های استکباری به واسطه انقلاب اسلامی به خطر افتاد، مقابله با جمهوری اسلامی ایران در دستور کار اصلی نظام سلطه قرار گرفت. برای این منظور از سیاست‌های مختلفی استفاده نمودند که تأکید بر شیعه هراسی و بسط آن در منطقه و جهان از جمله آن‌ها است. به طور طبیعی این سیاست تأثیرات منفی زیادی بر سیاست خارجی جمهوری اسلامی داشته که می‌تواند مورد بررسی قرار گیرد. شیعه هراسی برنامه طراحی شده نظام‌های غربی، خصوصاً آمریکا، انگلیس و رژیم صهیونیستی است که متعاقب پیروزی انقلاب اسلامی ایران تشدید شد.

علل مهم شیعه هراسی را باید در تقابل نظام معرفتی شیعی با غرب، رویکرد انقلابی شیعه معاصر، مقابله شیعیان با رژیم صهیونیستی و موقعیت ویژه ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک شیعه جستجو کرد. بدین خاطر مسئله اصلی پژوهشگران درک پدیده شیعه

هراسی و تحلیل نقش عوامل محیطی داخلی و خارجی تأثیرگذار در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در مقابله با شیعه هراسی است. پژوهش حاضر از آنجاکه به تقویت پشتیبان علمی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با شیعه هراسی کمک می‌نماید دارای اهمیت می‌باشد.

ضعف پژوهش در این زمینه می‌تواند به توسعه و تعمیق اختلافات و تعارضات بین مسلمانان به نفع قدرت‌های خارجی، کمک نماید. به همین خاطر پژوهش پیش رو به دلیل کمک به جلوگیری از این وضعیت احتمالی دارای ضرورت راهبردی است. کمک به ارتقای سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران از طریق شناسایی نقاط قوت/ضعف/آن در موضوع مقابله با شیعه هراسی و تبیین فرصت‌ها و تهدیدات احتمالی، هدف اصلی محققان را شکل می‌دهد. پرسش و مسئله اصلی این تحقیق این است که نقش عوامل محیطی سیاست خارجی جمهوری اسلامی در حوزه مقابله با شیعه هراسی در چهار مؤلفه سیاست هویتی، کنشگران سیاسی، کنشگران اجتماعی و کارگزار و ساختار کدامند؟ در همین ارتباط سؤال‌های فرعی عبارت‌اند از: نقش عوامل داخلی (قوت و ضعف) سیاست خارجی جمهوری اسلامی در حوزه مقابله با شیعه هراسی کدامند؟ نقش عوامل خارجی (فرصت و تهدید) سیاست خارجی جمهوری اسلامی در حوزه مقابله با شیعه هراسی کدامند؟ این پژوهش فرضیه آزما نیست و بر نظام سؤال‌ها استوار است.

۱. پیشینه تحقیق:

در ارتباط با شیعه هراسی با توجه به اهمیت کاربردی این موضوع تاکنون متون مختلفی منتشر شده که با توجه به رویکرد نویسندگان و محتوای آثار می‌توان آن‌ها را به گروه اصلی زیر تقسیم نمود:

آثاری که به تحلیل علل و اهداف شیعه هراسی پرداخته‌اند: در این دسته از متون، علل و اهداف شیعه هراسی عمدتاً موضوع بحث قرار دارند. برای مثال کشاورز، غفاری و فهیمی (۱۳۹۲) به علل و عوامل هراسی غربی‌ها و دولت‌های عربی از شیعیان اشاره و سپس به بیان تضادهای حاکم بر دیدگاه‌های شیعیان با دیگر مذاهب اشاره و در پایان به ارائه راهکارهای

نقش عوامل محیطی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران... علی شهبازی (۲۸۵-۲۶۰) / ۲۶۳

عملیاتی جهت مقابله با شیعه هراسی اقدام نموده‌اند. در ادامه مقیمی و ستوده (۱۳۹۲) به بیان علل و زمینه‌های تاریخی شکل‌گیری شیعه هراسی پرداخته و سپس به تحلیل نظریه اندیشه خدامحوری شیعه در برابر انسان‌محوری پرداخته‌اند. در این پژوهش‌ها به بیان علل و عوامل تاریخی و فرهنگی اشاره نموده‌اند و راهکارهای عملیاتی جهت خنثی‌سازی این مسئله بیان نشده است.

آثاری که به تبیین سیاست‌های حوزه شیعه هراسی پرداخته‌اند: در این زمینه نیز بابایی و دارا (۱۳۹۵) به بیان کنش‌های نرم‌افزاری نظیر تأثیرگذاری روانی بر یک جامعه و هدایت افکار عمومی آن از طریق توسل به رسانه‌ها و تبلیغات پرداخته و معتقدند آمریکا برای حفظ متحدانش در منطقه به طور خاص رژیم صهیونیستی از این راهبرد جهت شیعه هراسی استفاده می‌نماید. صالحی نجف‌آبادی، خسروی و صانعی نیز بر این باورند گفتمان ایران هراسی و شیعه هراسی بر یک زمینه تاریخی و مذهبی قرار گرفته و توانسته است در بین اعراب سنی مذهب مقبولیت زیاد پیدا کند و به نوعی دعوای تاریخی عرب و عجم، شیعیان و اهل سنت امروزه در قالب گفتمان ایران هراسی تئوریزه گردیده است.

آثاری که به تبیین سیاست خارجی جمهوری اسلامی در مقابله با شیعه هراسی پرداخته‌اند: میری، شفیعی‌زاده و دانشور محمد زادگان (۱۳۹۵) به بیان جایگاه و نقش مذهب تشیع در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با جریان شیعه هراسی در عرصه بین‌الملل پرداخته و سپس با احصاء اصول حاکم بر سیاست خارجی جمهوری اسلامی به بیان فرصت‌ها، تهدیدها در سطوح منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای روی آورده‌اند. متقی و سلطانی (۱۳۹۱) نیز به بیان تأثیرات و نقش سیاست خارجی جمهوری اسلامی نسبت به عراق که منجر به قدرت گرفتن شیعیان در ساختار سیاسی عراق گردیده و از طرف دیگر منجر به ارتقاء نقش سیاسی و منطقه‌ای جمهوری اسلامی به‌عنوان قدرت منطقه‌ای گردیده است اقدام نموده‌اند.

با تأمل در متون بالا مشخص می‌شود عموم نویسندگان به بیان علل و عوامل شیعه هراسی پرداخته و روش‌های مقابله نظام سلطه با موضوع شیعه هراسی و از سوی دیگر به بیان سیاست‌ها و مواضع جمهوری اسلامی نسبت به شیعه هراسی در منطقه پرداخته‌اند اما در این

پژوهش‌ها به نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید جهت خنثی‌سازی این توطئه اشاره نموده لذا این مقاله از آن جهت که به روش میدانی به شناسایی عوامل محیطی در چهار مؤلفه سیاست هویتی، کنشگران سیاسی، کنشگران اجتماعی و کارگزار و ساختار جهت مقابله با این پروژه دشمنان امت اسلام و انقلاب اسلامی اشاره می‌نماید دارای نوآوری است.

۲. مفهوم شناسی تحقیق

۲-۱. ارزیابی

از نظر لغوی واژه ارزیابی به معنی تعیین ارزش چیزی است. (معین، ۱۳۷۱، ص ۱۹۹). ارزیابی عبارت است از سنجش و اندازه‌گیری کار و نتیجه به دست آمده از کار با شاخص که بتوان کمیت و کیفیت مورد نظر را به گونه‌ای عینی و دور از داوری‌های شخصی و ملاک‌های مبهم اندازه‌گیری کرد. از دیدگاه سیاست‌گذاران، ارزیابی، فرآیند و روشی است که می‌تواند به آن‌ها کمک کند تا وظایف و مأموریت‌هایشان را شناخته و به اهدافی که برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری نموده‌اند در عرصه بین‌الملل محقق سازند. از این رو ارزیابی در پژوهش حاضر به معنی تعیین نقاط قوت و ضعف، آسیب، تهدید می‌باشد.

۲-۲. سیاست خارجی

سیاست خارجی کشورها مجموعه موضع‌گیری‌ها، اقدامات و تصمیماتی است که دولت‌های ملی نسبت به یکدیگر و یا نسبت به سازمان‌های بین‌المللی اتخاذ می‌کنند و هدف اصلی آن‌ها تأمین منافع دولت ملی به عنوان واحدی یکپارچه است. هنر سیاست‌گذاری خارجی در جمع بین این دو عامل نهفته است. تأمین منافع ملی، هدف اصلی تصمیم‌گیری در سیاست خارجی به شمار می‌رود. (قوام، ۱۳۹۰: ص ۳۱۱) و یا به عبارت دیگر سیاست خارجی عبارت است از خط‌مشی و روشی که دولت در برخورد با امور و مسائل خارج از کشور برای حفظ حاکمیت و دفاع از موجودیت و [تعقیب و تحصیل] منافع خود اتخاذ می‌کند.

۳-۲. شیعه هراسی

هراس در لغت به معنای بیم، ترس و خوف است. (عمید، ۱۳۶۱، ص ۱۲۴۶). شیعه هراسی عبارت است از ایجاد خوف و هراس از شیعیان توسط نظام سلطه خصوصاً آمریکا، دولت‌های غربی و نیز بعضی از کشورهای عربی، به منظور ایجاد اختلاف، تفرقه و باهدف محدودسازی فعالیت‌ها و اقدامات شیعیان. شیعه هراسی یکی از راهبردهای صهیونیسم جهانی است که در قلمرو جنگ نرم قرار دارد و با پیروزی انقلاب اسلامی در ایران آغاز شده است.

۳. چهارچوب نظری: سازه‌انگاری

نظریه‌هایی که در حوزه روابط بین‌الملل وجود دارند دارای یک بعد تحلیلی نسبت به سیاست خارجی می‌باشند؛ این نظرات و دیدگاه‌ها در بعد عملی و سیاست‌گذارانه می‌توانند نکات بسیار خوبی را برای تصمیم‌گیرندگان دستگاه سیاست خارجی فراهم آورد. از بین این نظرات، دیدگاه سازه‌انگاری به دلیل بیان الگوهای تحلیلی متفاوت و توجه به موارد مختلف، تأثیر خیلی زیادی بر تحلیل و تفسیر سیاست خارجی گذاشته است. سازه‌انگاری یکی از متنقدترین تئوری‌هایی بوده که از دهه ۱۹۹۰ تاکنون پیش‌گام توضیح سیاست بین‌الملل و رفتار خارجی دولت‌ها بوده است (Wendt, 1999; Onuf, 1989) این تئوری تلاش کرده است فضای اندیشمندانه‌ای را برای کسانی فراهم کند که علاقه‌مند به توضیح شاخصه‌های هنجاری رفتار دولت‌ها بوده‌اند. تئوری پردازهای سازه‌انگاری منافع کشورها را نتیجه نوع هویت کشورها می‌دانند و معتقدند نوع هویت‌ها اولویت سیاست خارجی دولت‌ها را معین می‌سازند. هویت‌ها نقش ملی ویژه و رفتار متناسبی را برای آن‌ها در تعامل با دیگران تجویز می‌کنند. بر اساس این رویکرد، حفظ و تداوم سازه‌های هویتی یکی از اصلی‌ترین دغدغه‌های دولت‌هاست، به طوری که گسست در آن‌ها به مثابه تهدیدات هویتی نگریسته می‌شود که امنیت را به مخاطره می‌اندازد (مشیرزاده و مسعودی، ۱۳۸۸: ۲۶۰)

آنچه این دیدگاه را از سایر دیدگاه‌های فکری حاکم بر روابط بین‌الملل متمایز می‌کند، سه اصل هستی‌شناسی است که بر زندگی اجتماعی و تأثیر آن بر سیاست خارجی و روابط بین‌الملل تأکید می‌کند. سه اصل مذکور عبارت‌اند از:

الف - اهمیت ساختارهای هنجاری، ایده‌ای و فکری و همانند ساختارهای مادی

ب - نقش هویت‌های اجتماعی در شکل‌گیری منافع و رفتار بازیگران

ج - بر ساخته شدن متقابل ساختار و کارگزار (دولت‌آبادی و دهگلان، ۱۳۹۴: ۱۲۷ - ۱۲۶)

سازه‌انگاری قائل به دیدگاه بینابینی است، یعنی از یک سو به نقش ایده‌ها، ذهنیات، قواعد، هنجارها، فرهنگ و رویه‌ها توجه دارد و از سوی دیگر نقش عوامل مادی و فیزیکی را نیز کاملاً مردود نمی‌داند؛ به عبارت دیگر، بر اساس این نظریه نمی‌توان رابط میان دولت‌ها و سیاست بین‌الملل را در حد یک سلسله تعاملات و رفتارهای عقلانی و در چارچوب مادی و فیزیکی در سطوح ملی و بین‌المللی تقلیل داد، بلکه باید به عوامل ناشی از انگاره‌ها، قواعد و هنجارها در شکل‌دهی روابط بین‌الملل در کنار ساخت مادی آن توجه داشت. از دیدگاه سازه‌انگاری، کنشگران بر اساس معانی که سایر کنشگران برای آن‌ها تولید می‌کنند، عمل می‌کنند و این معانی بین الاذهانی، در تعامل شکل می‌گیرند، این روند شکل‌گیری معانی در یک‌روند، تفسیر کردن و پاسخ دادن شکل داده می‌شود، به صورتی که به شناخت مشترک می‌انجامد و فرد نشانه‌ها را بر اساس تعامل، مباحثه، گفتگو، مناظره و استدلال تفسیر می‌نماید و بر اساس تفسیر و برداشت خود به آن نشانه و کنش‌ها، واکنش و پاسخ می‌دهد و در این روند، هویت به صورت شاخصه «خود» و «دیگری» یا «دوست» و «دشمن» شکل می‌پذیرد. (متقی و قره بیگی، ۱۳۹۵، ۱۳۴).

کارکرد مهم این نظریه در پژوهش حاضر عبارت است از نشان دادن تأثیر مسائل هویتی و ساختارهای بین‌الذهانی در نوع جهت‌گیری سیاست خارجی ایران در قبال تحولات دیگر کشورها در حوزه مقابله با شیعه‌هراسی است. توجه نگرش نظریه سازه‌انگاری به این موضوع مهم که دولت‌ها بر اساس نوع برداشت و تعریفشان از دولت‌ها با آن‌ها برخورد می‌نمایند و سطح روابطشان را با آن دولت‌ها تنظیم می‌کنند. از این رو این امر باعث می‌شود ما بتوانیم راهکارهای مناسبی را جهت تبیین و تحلیل سیاست خارجی جمهوری اسلامی در مقابله با شیعه‌هراسی پیدا کنیم بر مبنای محورهای مطرح در نظریه سازه‌انگاری به خصوص مسئله هویت نگاه ایران به رفتار هیئت حاکمه کشورها است. به عنوان مثال کشور عربستان سعودی بر مبنای هویت سیاسی سنی و وهابی خود مناسبات خود با دیگر کشورها و بازیگران منطقه را بر همین مبنا تنظیم می‌کند.

دیدگاه سازه‌انگاری معتقد است باید دیدگاه بینابینی اتخاذ کرد، بدین معنی که از طرفی به جایگاه و کارکرد قواعد، هنجارها، فرهنگ، رویه‌ها، ایده‌ها و ذهنیات نظر داشت و از طرف دیگر کارکرد عوامل مادی و فیزیکی را نیز توجه نمود؛ به بیان دیگر، این دیدگاه به دنبال اثبات این موضوع است بگوید روابط بین کشورها در عرصه نظام بین‌المللی را نمی‌توان صرفاً در حد یک سلسله تعاملات و ارتباطات عقلانی و در چارچوب مادی در سطوح ملی و بین‌المللی کاهش داد، بلکه باید به علل و عوامل ناشی از هنجارها و قواعد در سامان‌دهی به روابط بین‌الملل در کنار ساخت مادی آن توجه داشت.

در نگاه الکساندر ونت، هویت‌ها اساس و مبنای منافع هستند و هر هویت خاصی منافع خاصی را ایجاد می‌کند مثلاً داشتن هویت «انقلابی» منافع خاصی را در بردارد که متفاوت از منافع هویت «لیبرال دموکراسی» برای دولت دیگر است. سازه‌انگاری به پیروی از جامعه‌شناسی رابطه بین منافع و هویت را به وسیله مفهوم «نقش» تحلیل و تبیین می‌کند. نقش ملی، تعریفی است که سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیرندگان از انواع متداول تصمیمات، تعهدات، قواعد و اقدامات مناسب برای کشور و وظایف و کارکردهایی که باید در شرایط مختلف موضوعی و جغرافیایی ایفا کند، به عمل می‌آورند و توسط سایر کشورها نیز به رسمیت شناخته می‌شود. (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۸۷: ۲۴۶)

۴. سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران

به لحاظ تاریخی، روابط خارجی ایران از زمان صفویه به بعد یک سیاست شیعه‌محور بوده است و امروزه، منافع ملی ایران با ژئوپلیتیک نوین شیعه، به‌طور عمیق پیوند خورده است و بدین دلیل است که ایران، همواره خواهان آن است که در میان شیعیان جهان تأثیرگذار باشد. تحولات اخیر در خاورمیانه و دولت ملت‌سازی در کشورهای منطقه که به افزایش نقش شیعیان در ساختار هرم سیاسی در این کشورها و بازیابی هویت شیعیان در منطقه منجر شده است، سبب ظهور دکترین‌ها و نگرش‌های جدیدی در قبال چشم‌انداز سیاسی - امنیتی منطقه خاورمیانه شده است.

از دیدگاه سازه‌انگاران هنجارهای داخلی و بین‌المللی در تکوین هویت و شناخت منافع و ارزش‌های ملی و سوگیری‌های سیاست خارجی دولت‌ها نقش حائز اهمیتی دارد. از این‌رو

شناخت و پیگیری منافع ملی بسیار مهم می‌باشد؛ بنابراین در تعریفی اجمالی از سیاست خارجی باید گفت مجموعه‌ای است مشتمل بر موضوعات و مسائل سیاسی که به صورت مستقیم با حوزه خارجی در ارتباط می‌باشد و عمدتاً از دو قسمت ثابت و متغیر تشکیل شده است. بخش ثابت آن، بیانگر خط‌مشی‌ها و راهبردهای کلی دستگاه سیاست‌گذاری خارجی است که سیاست خارجی در آن تهیه و تنظیم می‌گردد؛ ماهیت این بخش نشئت گرفته از آموزه‌های نظری و نظام ارزشی و ایدئولوژی سیاسی حاکم می‌باشد، بخش متغیر سیاست خارجی نیز ناظر به خط‌مشی‌هایی است که با توجه به شرایط و اوضاع و احوال تهیه و تدوین و عملیاتی می‌گردند (قوام، ۱۳۸۵: ۱۳۰-۱۲۹).

در دهه اخیر، جمهوری ایران توانست با تقویت روحیه انقلابی و مقاومت در کشورهای منطقه، همگرایی و اتحاد میان کشورهای منطقه غرب آسیا تا حدودی ایجاد کند و امنیت را به این منطقه هدیه دهد و به جرئت می‌توان گفت که انقلاب اسلامی تنها کشور تأثیرگذار در امنیت منطقه است ولی بعضی کشورهای منطقه به دلیل تعارض با ماهیت انقلاب اسلامی سعی در ایجاد ناامنی دارند؛ اما همچنان که می‌بینیم روحیه مقاومت، ایثار و فداکاری در سربازان مقاومت جمهوری اسلامی ایران به حدی بالا است که توانسته‌اند کشورهای سوریه و عراق را پس از چند سال از هرگونه گروهک تروریستی داعش خالی نمایند و دوباره امنیت را به مردم این کشور برگردانند؛ بنابراین نمی‌توان نقش و جایگاه جمهوری اسلامی ایران را در امنیت منطقه نادیده گرفت و به آن بی‌توجه بود، زیرا اگر قدرت ایران به‌عنوان یک بازیگر منطقه‌ای نبود، شاید بعضی از کشورهای غرب آسیا تاکنون تجزیه شده بودند.

۴-۱. جایگاه هویت در سیاست خارجی ج.ا. ایران

تحلیل سیاست خارجی نظام جمهوری اسلامی و ماهیت مکتبی و انقلابی آن بر اساس دیدگاه سازه‌انگاری قابل بحث و بررسی است، چون که طرفداران نظریه سازه‌انگاری با استفاده از مقوله هویت در مطالعات روابط بین‌الملل بر این باورند که هویت‌ها به‌طور هم‌زمان به‌گزینش‌های عقلانی، استحکام می‌بخشند و این الگوهای هنجاری نظام جهانی هستند که به آن‌ها شکل می‌دهند؛ بنابراین نگاه و سیاست حاکم بر دستگاه دیپلماسی

نقش عوامل محیطی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران... علی شهبازی (۲۸۵-۲۶۰) / ۲۶۹

خارجی کشور به تعداد بی شماری از عوامل اثرگذار فرهنگی از جمله آموزه‌ها، علائق و دل‌بستگی‌های دینی و مذهبی و دیدگاه تاریخی ایرانی‌ها نسبت به عوامل داخلی و خارجی همچون دوستان و دشمنان پیوسته است که به دلیل تنوع و تعدد این عوامل امکان تعیین مقیاس مشخصی برای آن‌ها دشوار می‌باشد. (نوری و ملکوتی، ۱۳۹۱، ۳)

۴-۲. جایگاه کنشگران سیاسی در سیاست خارجی ج.ا. ایران

از دیدگاه نظریه‌سازانگاری، فرهنگ و تعلقات دینی همواره کار هویت بخشی سیاسی و فکری جامعه ایرانی را بر عهده دارد، اسلام از دیدگاه ایرانیان در مکتب تشیع تجلی یافته است چراکه تنها مذهب شیعه است که بر پیروی از سیره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و امام علی علیه السلام و حقانیت اهل بیت عصمت و طهارت تأکید دارد و همواره در طول تاریخ نیز این مکتب الهام‌بخش بوده که به دنبال عدالت خواهی و... بوده است برخلاف حاکمان اشرافی عرب که از سیره و روش پیامبر صلی الله علیه و آله فاصله گرفتند؛ بنابراین یک فرد معتقد مسلمان همواره به تحلیل و تفسیر پدیده‌ها و وقایع پیرامونی می‌پردازد (نوری و ملکوتی، ۱۳۹۱: ۱۱). از این رو آنچه بر سیاست دیپلماسی جمهوری اسلامی تفوق دارد تعمیق دیانت و سیاست و همسو بودن این دو موضوع با همدیگر در نگرش‌ها و تصمیم‌سازی‌ها و تصمیم‌گیری‌ها می‌باشد، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت باورهای دینی بخش جدایی‌ناپذیری از هویت سیاسی ایرانیان بوده و در تمام ادوار تاریخ نیز تاکنون انشقاقی دیده نشده است. (یاسری، ۱۳۸۸: ۱۴۱)

مکتب تشیع با غرب در موضوعات اندیشه‌ای متعدد، نظیر جهانی‌شدن ارزش‌های راستین به جای ارزش‌های لیبرال دموکراسی غرب، تأسیس نظام واحد جهانی بر پایه رهبری منجی عالم بشری، پایان تاریخ و... تضاد ماهوی دارد، (Henry, 2019, 45) چراکه تشیع در روند تکامل خود همواره دیدگاهی آرمانی‌تر نسبت به تاریخ و آینده جهان به دست داده است.

۴-۳. نقش تحولات نظام بین‌الملل در سیاست خارجی جمهوری اسلامی (کارگزار و ساختار)

از نظر طرفداران نظریه‌سازانگاری منافع و ارزش‌های حیاتی و مهم هر کشوری نشأت گرفته از عقاید، باورها، هویت و فرهنگ کارگزاران آن نظام است. چنانچه این نوع نگاه و تفکر در

سیاست خارجی ایران قبل و بعد از انقلاب دارای تمایزهای اساسی و بنیادی است؛ بنابراین در عرصه روابط بین‌الملل نگرش‌ها و تفاسیر طرفین از موضوعات مهم و دارای اهمیت می‌باشد. هویت دینی و انقلابی مردم ایران باعث شده این نوع تفکر و برداشت به سیاست‌گذاران سیاست خارجی جمهوری اسلامی در عرصه نظام بین‌الملل سرایت نماید، به گونه‌ای که سیاست خارجی نظام جمهوری اسلامی به دلیل مؤلفه‌های مطرح شده متأثر از همان سیاست دینی می‌باشد؛ بنابراین از نظر اسلام معیار و شاخص اصلی تقسیم، اعم از درون و بیرون بر اساس عقیده می‌باشد. (مروتی و امانی، ۹۳: ۱۳۹۸-۶۹)

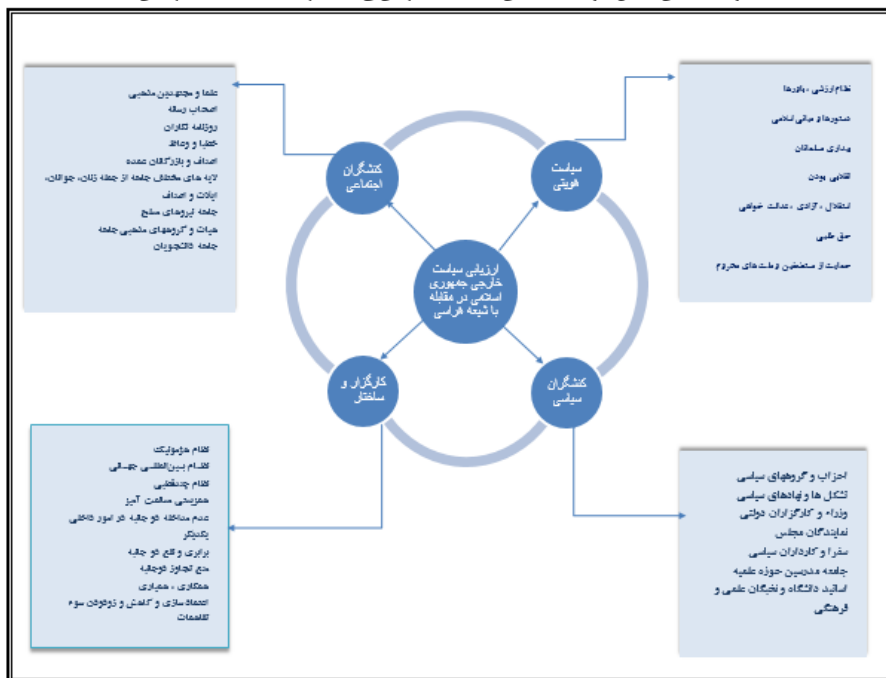
توجه به این مهم از منظر سازه‌نگاری و با عنایت به برداشت‌های بازیگران از یکدیگر و تفسیر آن‌ها در روابط فی‌مابین، حائز اهمیت است. در مجموع می‌توان گفت از منظر سازه‌نگاری منافع ملی برخاسته از هویت و فرهنگ اجتماع کارگزاران حکومتی است؛ لذا می‌توان گفت در عرصه سیاست خارجی ایران قبل و بعد از انقلاب اسلامی تفاوت‌های اساسی وجود دارد.

۴-۴. کنشگران اجتماعی مؤثر بر سیاست خارجی

سازه‌نگاری بر «انسان اجتماعی» استوار است، کنشگر اجتماعی، بازیگر خردمند، محاسبه‌گرا و بهینه‌گرا نیست که به وسیله مجموعه‌ای از اهداف خودپرستانه هدایت شود و بر اساس آن راهکارها و ابزارهای مقرون‌به‌صرفه را انتخاب کند بلکه بازیگر اجتماعی، طبق نقش اجتماعی که در فرایند جامعه‌پذیری ملی و فراملی کسب می‌کند در موقعیت و وضعیت جاری اعمال و رفتار می‌نماید. (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۴: ۲۱۵).

بنابراین، انگیزه اصلی و نیروی محرکه کنش و رفتار سیاست خارجی کشورها نتایج و دستاوردهای اقدامات مختلف برای دستیابی به اهداف و منافع مسلم و پیشین نیست؛ بلکه یک رفتار خاص بدین منظور اتخاذ می‌شود که با انتظارات بیناذهنی مشترک و ارزش مبنا درباره رفتار مناسب که از محیط اجتماعی بازیگر، یعنی هنجارهای اجتماعی دارای فراگیری کافی، نشأت می‌گیرد سازگاری و انطباق دارد.

الگوی تحلیلی نقش عوامل محیطی سیاست خارجی ج.ا.ا. در مقابله با شیعه هراسی

۵. روش شناسی

پژوهشگر در این تحقیق صرفاً مؤلفه‌ها و عوامل شیعه هراسی را بررسی نموده است، بنابراین روش تحقیق زمینه‌ای- موردی و به صورت کمی انجام شده است. قلمرو تحقیق از نظر زمانی، پس از پیروزی انقلاب اسلامی یعنی از سال ۱۳۵۷ تا انتهای برنامه چشم‌انداز ۲۰ ساله (۱۴۰۴) می‌باشد. از نظر مکانی، شامل کل جهان می‌باشد. جامعه آماری این تحقیق از صاحب‌نظران و نخبگان سیاست خارجی و نخبگان فرهنگی اسلامی که حداقل دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد در رشته‌های علوم سیاسی - روابط بین‌الملل - جامعه‌شناسی - مدیریت - امنیت ملی بوده که سه سال به‌عنوان مدیر در این حوزه انجام وظیفه کرده باشند.

در طراحی پرسش‌نامه با روش دلفی و با استفاده از نظر صاحب‌نظران، استادان و مدیران، شناسایی به تفکیک و سپس پرسشنامه مقدماتی تهیه و دو مرحله بین خبرگان توزیع شد و پس از تعیین اعتبار و روایی آن، پرسشنامه نهایی تهیه گردیده است. برای تعیین روایی

پرسشنامه از روش روایی محتوا و توزیع دمرحله‌ای پرسشنامه استفاده شده و برای تعیین پایایی آزمون از روش آلفای کرون باخ استفاده شده و یک نمونه اولیه بین خبرگان و کارشناسان پیش‌آزمون گردید و سپس با استفاده از داده‌های به‌دست آمده از این پرسشنامه‌ها و به کمک نرم‌افزار آماری SPSS میزان ضریب اعتماد با روش آلفای کرون باخ بزرگ‌تر از ۰/۸ به‌دست آمده آمد، بنابراین پرسشنامه مورد استفاده از میزان اعتماد لازم برخوردار است. پرسشنامه دارای ۳۳ گویه متناسب با الگوی تحلیل طراحی شده است که پراکنش آن‌ها به شرح زیر است:

- در محور سیاست هویتی، ۸ گویه
- در محور کنشگران سیاسی ۷ گویه
- در محور کنشگر اجتماعی ۹ گویه
- در محور کارگزار و ساختار ۹ گویه

۶. تحلیل یافته‌ها

۶-۱. یافته‌های توصیفی

تعداد حجم نمونه ۲۵ نفر می‌باشد. نمونه‌گیری به صورت تمام شمار می‌باشد. اطلاعات این تحقیق از دو روش «میدانی» و «بررسی اسناد و مدارک (کتابخانه‌ای علمی و تخصصی)» گردآوری شده است. در روش میدانی، پرسشنامه‌ای تنظیم شد که ۳۳ پرسش بسته آن از طریق طیف لیکرت در پنج سطح طبقه‌بندی گردید. طبق جدول زیر تعداد ۱۲ نفر از حجم نمونه دارای ۲۵ تا ۳۰ سال خدمت با مدرک کارشناسی ارشد و ۱۳ نفر دارای ۳۰ سال خدمت به بالا با مدرک دکترا در رشته‌های علوم سیاسی - روابط بین‌الملل - جامعه‌شناسی - مدیریت و امنیت ملی می‌باشند. با توجه به رشته تحصیلی و سنوات خدمت حجم نمونه دارای روایی و پایایی لازم است.

جدول حجم جامعه نمونه

ردیف	مدرک تحصیلی	سنوات خدمت	تعداد
۱	کارشناسی ارشد	۲۵ تا ۳۰ سال	۱۲ نفر
۲	دکترا	۲۵ تا ۳۰ سال به بالا	۱۳ نفر
جمع کل			۲۵ نفر

۶-۲. یافته‌های تحلیلی

سؤال (۱) میزان تأثیر و نقش شاخص نظام ارزشی و باورها در سیاست خارجی ج. ا. ا. در مقابله با شیعه هراسی چقدر می‌باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز ۴/۴۴ به میزان خیلی زیاد و با نقش قوت در شیعه هراسی مؤثر می‌باشد.

سؤال (۲) میزان تأثیر و نقش شاخص دستورها و مبانی اسلامی در سیاست خارجی ج. ا. ا. در مقابله با شیعه هراسی چقدر می‌باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز ۴/۴۴ به میزان خیلی زیاد و با نقش قوت در شیعه هراسی مؤثر می‌باشد.

سؤال (۳) میزان تأثیر و نقش شاخص بیداری مسلمانان در سیاست خارجی ج. ا. ا. در مقابله با شیعه هراسی چقدر می‌باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز ۴/۱۶ به میزان زیاد و با نقش فرصت در شیعه هراسی مؤثر می‌باشد.

سؤال (۴) میزان تأثیر و نقش شاخص انقلابی بودن در سیاست خارجی ج. ا. ا. در مقابله با شیعه هراسی چقدر می‌باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز ۴/۱۶ به میزان خیلی زیاد و با نقش قوت در شیعه هراسی مؤثر می‌باشد.

سؤال (۵) میزان تأثیر و نقش شاخص استقلال، آزادی، عدالت‌خواهی در سیاست خارجی ج. ا. ا. در مقابله با شیعه هراسی چقدر می‌باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز ۴/۰۸ به میزان زیاد و با نقش قوت در شیعه هراسی مؤثر می‌باشد.

سؤال (۶) میزان تأثیر و نقش شاخص حق طلبی در سیاست خارجی ج. ا. ا. در مقابله با شیعه هراسی چقدر می باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز ۴/۰۴ به میزان زیاد و با نقش قوت در شیعه هراسی مؤثر می باشد.

سؤال (۷) میزان تأثیر و نقش شاخص حمایت از مستضعفین و ملت های محروم در سیاست خارجی ج. ا. ا. در مقابله با شیعه هراسی چقدر می باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز ۴/۲۴ به میزان زیاد و با نقش قوت در شیعه هراسی مؤثر می باشد.

سؤال (۸) میزان تأثیر و نقش شاخص مبارزه علیه قدرت طلبی مستکبرین در سیاست خارجی ج. ا. ا. در مقابله با شیعه هراسی چقدر می باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز ۴/۲۸ به میزان خیلی زیاد و با نقش قوت در شیعه هراسی مؤثر می باشد.

سؤال (۹) میزان تأثیر و نقش شاخص احزاب و گروه های سیاسی در سیاست خارجی ج. ا. ا. در مقابله با شیعه هراسی چقدر می باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز ۳/۶ به میزان زیاد و با نقش فرصت در شیعه هراسی مؤثر می باشد.

سؤال (۱۰) میزان تأثیر و نقش شاخص تشکل ها و نهادهای سیاسی در سیاست خارجی ج. ا. ا. در مقابله با شیعه هراسی چقدر می باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز ۳/۵۶ به میزان زیاد و با نقش فرصت در شیعه هراسی مؤثر می باشد.

سؤال (۱۱) میزان تأثیر و نقش شاخص وزرا و کارگزاران دولتی در سیاست خارجی ج. ا. ا. در مقابله با شیعه هراسی چقدر می باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز ۳/۷۲ به میزان زیاد و با نقش فرصت در شیعه هراسی مؤثر می باشد.

نقش عوامل محیطی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران... -علی شهبازی (۲۸۵-۲۶۰) / ۲۷۵

سؤال (۱۲) میزان تأثیر و نقش شاخص نمایندگان مجلس در سیاست خارجی ج. ا. ا.

در مقابله با شیعه هراسی چقدر می باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز ۴/۰۴ به میزان زیاد و با نقش قوت در شیعه هراسی

مؤثر می باشد.

سؤال (۱۳) میزان تأثیر و نقش شاخص سفرا و کارداران سیاسی در سیاست خارجی ج.

ا. ا. در مقابله با شیعه هراسی چقدر می باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز ۳/۹۶ به میزان زیاد و با نقش فرصت در شیعه هراسی

مؤثر می باشد.

سؤال (۱۴) میزان تأثیر و نقش شاخص جامعه مدرسین حوزه علمیه قم در سیاست

خارجی ج. ا. ا. در مقابله با شیعه هراسی چقدر می باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز ۴/۰۴ به میزان زیاد و با نقش قوت در شیعه هراسی

مؤثر می باشد.

سؤال (۱۵) میزان تأثیر و نقش شاخص اساتید دانشگاه و نخبگان علمی و فرهنگی در

سیاست خارجی ج. ا. ا. در مقابله با شیعه هراسی چقدر می باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز ۳/۸ به میزان زیاد و با نقش قوت در شیعه هراسی

مؤثر می باشد.

سؤال (۱۶) میزان تأثیر و نقش شاخص علماء و مجتهدین در سیاست خارجی ج. ا. ا.

در مقابله با شیعه هراسی چقدر می باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز ۴/۳۶ به میزان خیلی زیاد و با نقش قوت در شیعه

هراسی مؤثر می باشد.

سؤال (۱۷) میزان تأثیر و نقش شاخص اصحاب رسانه در سیاست خارجی ج. ا. ا. در

مقابله با شیعه هراسی چقدر می باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز ۴/۲۸ به میزان خیلی زیاد و با نقش فرصت در شیعه

هراسی مؤثر می باشد.

سؤال (۱۸) میزان تأثیر و نقش شاخص روزنامه‌نگاران در سیاست خارجی ج. ا. ا. در مقابله با شیعه هراسی چقدر می‌باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز $۳/۹۲$ به میزان زیاد و با نقش فرصت در شیعه هراسی مؤثر می‌باشد.

سؤال (۱۹) میزان تأثیر و نقش شاخص خطباء و وعاظ در سیاست خارجی ج. ا. ا. در مقابله با شیعه هراسی چقدر می‌باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز $۳/۸۴$ به میزان زیاد و با نقش فرصت در شیعه هراسی مؤثر می‌باشد.

سؤال (۲۰) میزان تأثیر و نقش شاخص اصناف و بازرگانان عمده در سیاست خارجی ج. ا. ا. در مقابله با شیعه هراسی چقدر می‌باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز $۳/۲۴$ به میزان متوسط و با نقش فرصت در شیعه هراسی مؤثر می‌باشد.

سؤال (۲۱) میزان تأثیر و نقش شاخص لایه‌های مختلف جامعه از جمله زنان و جوانان و ایلات و اصناف در سیاست خارجی ج. ا. ا. در مقابله با شیعه هراسی چقدر می‌باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز $۳/۴$ به میزان زیاد و با نقش فرصت در شیعه هراسی مؤثر می‌باشد.

سؤال (۲۲) میزان تأثیر و نقش شاخص جامعه نیروهای مسلح در سیاست خارجی ج. ا. ا. در مقابله با شیعه هراسی چقدر می‌باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز $۳/۳۶$ به میزان خیلی زیاد و با نقش قوت در شیعه هراسی مؤثر می‌باشد.

سؤال (۲۳) میزان تأثیر و نقش شاخص هیئت‌ها و گروه‌های مذهبی در سیاست خارجی ج. ا. ا. در مقابله با شیعه هراسی چقدر می‌باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز $۳/۵۲$ به میزان زیاد و با نقش فرصت در شیعه هراسی مؤثر می‌باشد.

نقش عوامل محیطی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران... - علی شهبازی (۲۸۵-۲۶۰) / ۲۷۷

سؤال (۲۴) میزان تأثیر و نقش شاخص جامعه دانشجویان در سیاست خارجی ج. ا. ا.

در مقابله با شیعه هراسی چقدر می باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز $3/84$ به میزان زیاد و با نقش فرصت در شیعه هراسی

مؤثر می باشد.

سؤال (۲۵) میزان تأثیر و نقش شاخص نظام هژمونیک در سیاست خارجی ج. ا. ا. در

مقابله با شیعه هراسی چقدر می باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز $4/24$ به میزان خیلی زیاد و با نقش تهدید در شیعه

هراسی مؤثر می باشد.

سؤال (۲۶) میزان تأثیر و نقش شاخص نظام بین الملل جهانی در سیاست خارجی ج. ا. ا.

در مقابله با شیعه هراسی چقدر می باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز $4/2$ به میزان خیلی زیاد و با نقش تهدید در شیعه

هراسی مؤثر می باشد.

سؤال (۲۷) میزان تأثیر و نقش شاخص نظام چندقطبی در سیاست خارجی ج. ا. ا. در

مقابله با شیعه هراسی چقدر می باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز $3/96$ به میزان زیاد و با نقش فرصت در شیعه هراسی

مؤثر می باشد.

سؤال (۲۸) میزان تأثیر و نقش شاخص همزیستی مسالمت آمیز در سیاست خارجی ج.

ا. ا. در مقابله با شیعه هراسی چقدر می باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز 4 به میزان زیاد و با نقش فرصت در شیعه هراسی مؤثر

می باشد.

سؤال (۲۹) میزان تأثیر و نقش شاخص عدم مداخله دو جانبه در امور داخلی یکدیگر در

سیاست خارجی ج. ا. ا. در مقابله با شیعه هراسی چقدر می باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز $3/68$ به میزان زیاد و با نقش فرصت در شیعه هراسی

مؤثر می باشد.

سؤال (۳۰) میزان تأثیر و نقش شاخص برابری و نفع دوجانبه در سیاست خارجی ج. ا. ا. در مقابله با شیعه هراسی چقدر می باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز ۴/۱۶ به میزان زیاد و با نقش فرصت در شیعه هراسی مؤثر می باشد.

سؤال (۳۱) میزان تأثیر و نقش شاخص منع تجاوز دوجانبه در سیاست خارجی ج. ا. ا. در مقابله با شیعه هراسی چقدر می باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز ۳/۹۶ به میزان زیاد و با نقش فرصت در شیعه هراسی مؤثر می باشد.

سؤال (۳۲) میزان تأثیر و نقش شاخص همکاری و همیاری در سیاست خارجی ج. ا. ا. در مقابله با شیعه هراسی چقدر می باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز ۴/۱۲ به میزان زیاد و با نقش قوت در شیعه هراسی مؤثر می باشد.

سؤال (۳۳) میزان تأثیر و نقش شاخص اعتمادسازی و کاهش و زدودن سوء تفاهمات در سیاست خارجی ج. ا. ا. در مقابله با شیعه هراسی چقدر می باشد؟

پاسخ: این عامل با میانگین امتیاز ۴/۰۴ به میزان خیلی زیاد و با نقش فرصت در شیعه هراسی مؤثر می باشد.

۳-۶. یافته‌های استنباطی

جواب‌های به دست آمده از آن مقادیر برای یافته‌ها در قالب جدول زیر درج و میانگین وضع موجود، وزن، وزن موزون و امتیاز موزون برای هر یک از جواب سؤال‌ها به صورت جداگانه و تفکیکی به شرح زیر محاسبه شده است. بر اساس تجزیه و تحلیل به عمل آمده از پرسشنامه‌های دریافتی و طبق طیف لیکرت پاسخ هر سؤال بر اساس گزینه خیلی زیاد نمره ۵، زیاد نمره ۴، متوسط نمره ۳، کم نمره ۲ و خیلی کم نمره ۱ محاسبه شده است. جمع ۵ نمره ۱۵ می شود، ۱۵ تقسیم بر ۵ گزینه حاصل آن عدد ۳ می باشد، بنابراین میانگین نمره قبولی ۳ به بالا می باشد؛ یعنی عواملی که میانگین آن‌ها بیشتر از ۳ باشد پذیرفته شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد. لازم به ذکر است:

نقش عوامل محیطی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران... -علی شهبازی (۲۸۵-۲۶۰) / ۲۷۹

الف- میانگین امتیاز هر عامل از جمع امتیاز هر عامل تقسیم بر تعداد جامعه نمونه به دست آمده است، برای سؤال اول: نظام ارزشی، باورها، امتیاز آن برابر با ۱۱۱ بوده که تقسیم بر ۲۵ حجم نمونه شده میانگین ۴/۴۴ به دست آمده است. این عدد میانگین امتیاز سؤال اول است. برای مابقی سؤال‌ها به همین صورت محاسبه انجام شده است.

ب- با استفاده از نظر خبرگی و بر اساس طیف لیکرت وزن هر عامل از ۱ تا ۵ مشخص شده است، هرچه میزان اثرگذاری و اهمیت عامل زیاد باشد به همان اندازه وزن آن عامل هم زیاد است، بین وزن عامل با میزان اهمیت و اثرگذاری آن ارتباط مستقیم وجود دارد. برای سؤال اول: نظام ارزشی، باورها، وزن ۴ محاسبه شده است. این عدد میانگین ۲۵ وزنی است که جامعه نمونه به این سؤال وزن داده‌اند.

پ- میانگین امتیاز هر عامل بر جمع کل میانگین امتیاز تقسیم شده و وزن موزون هر عامل به دست آمده است، مثلاً میانگین سؤال اول: نظام ارزشی، باورها برابر با ۴/۴۴ است. این عدد تقسیم بر ۱۳۰/۲۸ شده و وزن موزون آن ۰/۳۴ می‌باشد.

د- وزن موزون هر عامل ضربدر میانگین کل شده و امتیاز وزن موزون هر عامل به دست آمده است. مثلاً امتیاز موزون سؤال اول: نظام ارزشی، باورها برابر با ۱/۳۳ است. برای این کار ۰/۳۴ ضربدر ۳/۹۴ شده و نتیجه ۱/۳۳ به دست آمده است.

ت - برای اطمینان از دقیق بودن محاسبات جدول، نحوه ساخت آمارهای توصیفی طبق مراحل زیر می‌باشد:

۱- عدد جمع کل امتیازات و وزن سؤالات باید برابر هم باشد، در این جدول هر دو عدد ۱۳۰/۲۸ است.

۲- عدد میانگین کل، وزن و امتیاز موزون هر سه باید برابر هم باشد، در این جدول هر سه عدد ۳/۹۴ است.

۳- جمع کل وزن موزون باید عدد ۱ باشد، در این جدول جمع کل وزن موزون ۱ می‌باشد.

با توجه به دقیق بودن مراحل بالا، نتیجه می‌گیریم که از یک طرف یافته‌ها و پاسخ‌های دریافتی دقیق و مؤثر بوده و از سوی دیگر محاسبات جدول شماره ۲ شامل: میانگین امتیاز

عوامل - وزن عوامل - وزن موزون عوامل - امتیاز موزون به طور دقیق محاسبه شده و دارای روایی و پایایی معتبر و لازم می‌باشند.

جدول شماره ۲: میانگین پاسخ‌های دریافتی پیرامون مؤلفه‌ها و عوامل شیعه‌هراسی

نقش	امتیاز موزون	وزن موزون	وزن	میانگین امتیاز	امتیاز	نقش عوامل محیطی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در مقابله با شیعه‌هراسی	
قوت	/۱۳۳	/۰۳۴	۴	۴/۴۴	۱۱۱	۱ - نظام ارزشی، باورها	سیاست‌های
قوت	/۱۳۳	/۰۳۴	۴	۴/۴۴	۱۱۱	۲ - دستورها و مبانی اسلامی	
فرصت	/۱۲۲	/۰۳۱	۴	۴/۱۶	۱۰۴	۳ - بیداری مسلمانان	
قوت	/۱۲۲	/۰۳۱	۴	۴/۱۶	۱۰۴	۴ - انقلابی بودن	
قوت	/۱۲۲	/۰۳۱	۴	۴/۰۸	۱۰۲	۵ - استقلال، آزادی، عدالت‌خواهی	
قوت	/۱۲۲	/۰۳۱	۴	۴/۰۴	۱۰۱	۶ - حق‌طلبی	
قوت	/۱۲۶	/۰۳۲	۴	۴/۲۴	۱۰۶	۷ - حمایت از مستضعفین و ملت‌های محروم	
قوت	/۱۲۶	/۰۳۲	۴	۴/۲۸	۱۰۷	۸ - مبارزه علیه قدرت‌طلبی مستکبرین	کشگران سیاسی
فرصت	/۱۰۶	/۰۲۷	۴	۳/۶	۹۰	۹ - احزاب و گروه‌های سیاسی	
فرصت	/۱۰۶	/۰۲۷	۴	۳/۵۶	۸۹	۱۰ - تشکل‌ها و نهادهای سیاسی	
فرصت	/۱۱۰	/۰۲۸	۴	۳/۷۲	۹۳	۱۱ - وزرا و کارگزاران دولتی	
قوت	/۱۲۲	/۰۳۱	۴	۴/۰۴	۱۰۱	۱۲ - مجلس	
فرصت	/۱۱۸	/۰۳۰	۴	۳/۹۶	۹۹	۱۳ - سفرا و کارداران سیاسی	
قوت	/۱۲۲	/۰۳۱	۴	۴/۰۴	۱۰۱	۱۴ - جامعه مدرسین حوزه علمیه	
قوت	/۱۱۴	/۰۲۹	۴	۳/۸	۹۵	۱۵ - اساتید دانشگاه و نخبگان علمی و فرهنگی	

نقش عوامل محیطی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران... - علی شهبازی (۲۸۵-۲۶۰) / ۲۸۱

۱۶ - علما و مجتهدین مذهبی	۱۰۹	۴/۳۶	۴	/۰۳۳	/۱۳۰	قوت
۱۷ - اصحاب رسانه	۱۰۷	۴/۲۸	۴	/۰۳۲	/۱۲۶	فرصت
۱۸ - روزنامه‌نگاران،	۹۸	۳/۹۲	۴	/۰۳۰	/۱۱۸	فرصت
۱۹ - خطبا و وعاظ	۹۶	۳/۸۴	۴	/۰۲۹	/۱۱۴	فرصت
۲۰ - اصناف و بازرگانان عمده	۸۱	۳/۲۴	۴	/۰۲۴	/۰۹۴	فرصت
۲۱ - لایه‌های مختلف جامعه از جمله زنان، جوانان، ایلات و اصناف	۸۵	۳/۴	۴	/۰۲۶	/۱۰۲	فرصت
۲۲ - جامعه نیروهای مسلح	۸۴	۳/۳۶	۴	/۰۲۵	/۰۹۸	قوت
۲۳ - هیات و گروه‌های مذهبی جامعه	۸۸	۳/۵۲	۴	/۰۲۷	/۱۰۶	فرصت
۲۴ - جامعه دانشجویان	۹۶	۳/۸۴	۴	/۰۲۹	/۱۱۴	فرصت
۲۵ - نظام هژمونیک	۱۰۶	۴/۲۴	۴	/۰۳۲	/۱۲۶	تهدید
۲۶ - نظام بین‌المللی جهانی	۱۰۵	۴/۲	۴	/۰۳۲	/۱۲۶	تهدید
۲۷ - نظام چندقطبی	۹۹	۳/۹۶	۴	/۰۳۰	/۱۱۸	فرصت
۲۸ - همزیستی مسالمت‌آمیز	۱۰۰	۴	۴	/۰۳۰	/۱۱۸	فرصت
۲۹ - عدم‌مداخله دوجانبه در امور داخلی یکدیگر	۹۲	۳/۶۸	۴	۰۲۸	/۱۱۰	فرصت
۳۰ - برابری و نفع دوجانبه	۹۴	۳/۷۶	۴	/۰۲۸	/۱۱۰	فرصت
۳۱ - منع تجاوز دوجانبه	۹۹	۳/۹۶	۴	/۰۳۰	/۱۱۸	فرصت
۳۲ - همکاری، همیاری	۱۰۳	۴/۱۲	۴	/۰۳۱	/۱۲۲	قوت
۳۳ - سازی و کاهش و زدودن سوء تفاهات	۱۰۱	۴/۰۴	۲/۲۸	/۰۳۱	/۱۲۲	فرصت
جمع کل	۱۳۰/۲۸	۱۳۰/۲۸	۱۳۰/۲۸	/۹۸۶	۳/۹۴	
میانگین کل		۳/۹۴	۳/۹۴	/۰۲۹	/۱۱۹	

کشگران اجتماعی

کارگزار و ساختار

نتیجه

به طور کلی در مقام تحلیل جداول می توان به دو محور اساسی اشاره داشت:

الف. نظام اولویت بندی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در مقابله با شیعه هراسی:

اولویت (۱). مؤلفه سیاست هویتی شامل ۸ عامل با میانگین امتیاز ۴/۲۳ بالاترین امتیاز را کسب نمود. اولویت عوامل در این مؤلفه به شرح زیر است:

۱- نظام ارزشی، باورها، ۲- دستورها و مبانی اسلامی، ۳- بیداری مسلمانان، ۴- انقلابی بودن، ۵- استقلال، آزادی، عدالت خواهی، ۶- حق طلبی، ۷- مبارزه علیه قدرت طلبی مستکبرین، ۸- حمایت از مستضعفین و ملت های محروم.

اولویت (۲). مؤلفه کارگزار و ساختار شامل ۹ عامل با میانگین امتیاز ۴/۰۳ دارای رتبه دوم را کسب نموده است، عوامل این مؤلفه به ترتیب اولویت عبارت اند از:

۱- نظام هژمونیک، ۲- همکاری، همبازی، ۳- اعتمادسازی و کاهش و زدودن سوءتفاهمات، ۴- نظام بین المللی جهانی، ۵- همزیستی مسالمت آمیز، ۶- منع تجاوز دوجانبه، ۷- نظام چندقطبی، ۸- برابری و نفع دوجانبه، ۹- عدم مداخله دوجانبه در امور داخلی یکدیگر.

اولویت (۳). مؤلفه کنشگران سیاسی شامل ۷ عامل با میانگین امتیاز ۳/۸۱ رتبه سوم را کسب نموده است، عوامل این مؤلفه به ترتیب اولویت عبارت اند از:

جامعه مدرسین حوزه علمیه، ۲- مجلس، ۳- سفرا و کارداران سیاسی، ۴- اساتید دانشگاه و دانشجویان، ۵- وزرا و کارگزاران دولتی، ۶- تشکل ها و نهادهای سیاسی، ۷- احزاب و گروه های سیاسی

اولویت (۴). مؤلفه کنشگران اجتماعی شامل ۹ عامل با میانگین امتیاز ۳/۷۴ دارای رتبه چهارم را کسب نموده است، عوامل این مؤلفه به ترتیب اولویت عبارت اند از:

۱- علما و مجتهدین مذهبی، ۲- اصحاب رسانه، ۳- روزنامه نگاران، ۴- خطبا و وعاظ، ۵- جامعه دانشگاهیان، ۶- هیئت و گروه های مذهبی جامعه، ۷- جامعه نیروهای مسلح، ۸- اصناف و بازرگانان عمده، ۹- لایه های مختلف جامعه از جمله زنان، جوانان، ایلات و اصناف.

ب. تعیین نقش عوامل محیطی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در مقابله با شیعه
هراسی:

حسب تجزیه و تحلیل به عمل آمده قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای سیاست
خارجی جمهوری اسلامی ایران در مقابله با شیعه هراسی به شرح زیر می‌باشد:

قوت‌ها:

نظام ارزشی، باورها. ۲- دستورها و مبانی اسلامی. ۳- انقلابی بودن. ۴- استقلال، آزادی،
عدالت خواهی. ۵- حق طلبی. ۶- حمایت از مستضعفین و ملت‌های محروم. ۷- مجلس.
۸- جامعه مدرسین حوزه علمیه. ۹- اساتید دانشگاه و نخبگان علمی و فرهنگی. ۱۰- علما
و مجتهدین مذهبی ۱۱- جامعه نیروهای مسلح ۱۲- مبارزه علیه قدرت طلبی
مستکبرین. ۱۳- همکاری، همیاری.

فرصت‌ها:

۱. بیداری مسلمانان. ۲- احزاب و گروه‌های سیاسی. ۳- تشکل‌ها و نهادهای سیاسی. ۴-
وزرا و کارگزاران دولتی. ۵- سفرا و کارداران سیاسی. ۶- اصحاب رسانه. ۷-
روزنامه‌نگاران. ۸- خطبا و وعاظ. ۹- اصناف و بازرگانان عمده. ۱۰- لایه‌های مختلف
جامعه از جمله زنان، جوانان، ایلات و اصناف. ۱۱- جامعه دانشجویان. ۱۲- هیئت و
گروه‌های مذهبی جامعه. ۱۳- همزیستی مسالمت‌آمیز. ۱۴- منع تجاوز دوجانبه. ۱۵- نظام
چندقطبی. ۱۶- برابری و نفع دوجانبه ۱۷- عدم مداخله دوجانبه در امور داخلی
یکدیگر. ۱۸- اعتمادسازی و کاهش و زدودن سوء تفاهات.

تهدیدها:

۱- نظام هژمونیک. ۲- نظام بین‌المللی جهانی.

ضعف‌ها:

۱- موازی کاری و نداشتن قرارگاه منسجم سیاست فرهنگی در کشور. ۲- وجود
ناهماهنگی در نهادهای فرهنگی کشور. ۳- ترویج افکار انحرافی و خرافی در مذهب تشیع

مثل قمه زدن. ۴- فراهم نبودن پیش شرط‌های لازم جهت امنیت دسته‌جمعی در منطقه. ۵-

تفاوت در نحوه حکومت و حکمرانی بین شیعیان و اهل سنت

بر اساس آنچه مطرح شد در خصوص ارزیابی سیاست خارجی در حوزه شیعه هراسی از دیدگاه سازه‌انگاری عواملی در قالب یک پرسش‌نامه با ۳۳ سؤال در بین افراد آگاه و نخبه در حوزه سیاست خارجی و شیعه هراسی توزیع گردید، نتایج آن پس از تجزیه و تحلیل نشان می‌دهد مؤلفه‌های سیاست هویتی، کارگزار و ساختار، کنشگران سیاسی و درنهایت کنشگران اجتماعی به ترتیب اولویت، بیشترین تأثیر را بر سیاست خارجی جمهوری اسلامی در حوزه شیعه هراسی داشته‌اند؛ و در این میان نقاط قوتی همچون: ۱- نظام ارزشی، باورها، ۲- دستورها و مبانی اسلامی. ۳- انقلابی بودن. ۴- استقلال، آزادی، عدالت خواهی. ۵- حق طلبی. ۶- حمایت از مستضعفین و ملت‌های محروم و... مهم‌ترین عوامل هویتی مؤثر بر سیاست خارجی جمهوری اسلامی در مقابله با شیعه هراسی بوده؛ اما در مقابل، عواملی مانند: ۱- نظام هژمونیک. ۲- نظام بین‌المللی جهانی به‌عنوان تهدید سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در حوزه سیاست خارجی در حوزه شیعه هراسی احراز گردید و در این راستا با وجود نقاط ضعف در این حوزه همچون ۱- موازی کاری و نداشتن قرارگاه منسجم سیاست فرهنگی در کشور. ۲- وجود ناهماهنگی در نهادهای فرهنگی کشور. ۳- ترویج افکار انحرافی و خرافی در مذهب تشیع مثل قمه زدن. ۴- فراهم نبودن پیش شرط‌های لازم جهت امنیت دسته‌جمعی در منطقه. ۵- تفاوت در نحوه حکومت و حکمرانی بین شیعیان و اهل سنت می‌تواند تأثیرات منفی چشمگیری در عرصه حوزه سیاست خارجی و تعاملات بین‌المللی بر جای گذارد.

هم‌چنین در این پژوهش مواردی از قبیل اعتمادسازی و کاهش و زدودن سوءتفاهمات، همزیستی مسالمت‌آمیز، عدم مداخله دوجانبه در امور داخلی یکدیگر، برابری و نفع دوجانبه و مواردی از این نوع می‌تواند عامل تأثیرگذاری در انسجام و تحکیم روابط فی‌مابین جوامع اسلامی و زدودن منجر گردد.

بر این اساس پیشنهاد می‌گردد مسئولین حوزه سیاست خارجی در حوزه شیعه هراسی با در نظر گرفتن همه نقاط قوت و ضعف و تهدیدات متصوره با اتخاذ سیاست‌های منطبق بر

نقش عوامل محیطی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران... -علی شهبازی (۲۸۵-۲۶۰) / ۲۸۵

معیار اسلامی و توجه به منافع ملی و امنیت ملی در سطح منطقه خصوصاً جهان اسلام به دنبال اعتمادسازی و کاهش تنش‌ها و سوءتفاهمات از طریق پیمان‌های امنیتی منطقه‌ای توهّم شیعه‌هراسی در منطقه و جهان خصوصاً کشورهای همسایه در راستای تقویت امنیت ملی، تهدیدات این حوزه را از بین برده یا به حداقل ممکن برسانند.

کتابنامه

- باقری دولت‌آبادی، علی، و رحیمی دهگلان، سیروان. (۱۳۹۴). بحران سوریه: بررسی انگیزه‌ها، مواضع و آینده کردها. سیاست خارجی، ۲۹(۱)، ۱۲۳-۱۵۰.
- دهقانی فیروزآبادی، سیدجلل. (۱۳۹۴). نظریه و فراترظریه در روابط بین‌الملل. مخاطب. دیمه‌کار، علیرضا. (۱۳۹۶). هویت و سیاست خارجی ایران و مصر در قبال اسرائیل. سیاست نامه مفید، ۲(۲)، ۱۲۶-۱۵۱.
- عمید، حسن. (۱۳۶۱). فرهنگ فارسی عمید. تهران، امیر کبیر.
- قوام، عبدالعلی. (۱۳۸۸). اصول سیاست خارجی و سیاست بین‌الملل. تهران، سمت.
- متقی، افشین، و قره‌بیگی، مصیب. (۲۰۱۴). واکاوی گفتمان ژئوپلیتیکی انقلاب اسلامی ایران از نظرگاه نظریه‌ساز انگاری. پژوهشنامه متین، ۱۶(۶۴)، ۱۳۱-۱۴۹.
- مشیرزاده، حمیرا. (۱۳۸۸). تحول در نظریه‌های روابط بین‌الملل. تهران، سمت.
- مشیرزاده، حمیرا، و مسعودی، حیدرعلی. (۱۳۸۸). هویت و حوزه‌های مفهومی روابط بین‌الملل. سیاست، ۳۹(۴)، ۲۵۱-۲۶۹.
- معین، محمد. (۱۳۷۱). فرهنگ فارسی. تهران، امیر کبیر.
- ونت، الکساندر. (۱۳۸۴). نظریه اجتماعی سیاست بین‌الملل. (حمیرا مشیرزاده، مترجم). اداره نشر وزارت امور خارجه.
- یاسری، ابودر. (۱۳۸۸). رژیم اسرائیل و جمهوری اسلامی ایران، تعارض هویت و منافع ملی. پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.